

Om Børn og Musik

- om en dansk pædagogik og holdning til arbejdet med børn

Skrevet af Erik Lyhne, Michael Madsen og Jytte Rahbek Schmidt

se også english version:

- Children and Music 

Den store eventyrforfatter H.C. Andersen skrev romanen "Improvisatoren" for ca. et hundrede og halvtreds år siden. I den følger man den italienske dreng Antonios' opvækst i Rom, fra den tidlige barndom hos moderen, der er en fattig enke, til det større barns og unge mands liv hos rige velydere.

Den lille Antonio har det sådan, at når han kommer ud for en stor oplevelse, så må han give den udtryk i improviseret sang. Han synger om stærke naturoplevelser, men kan også blive inspireret af noget så jordnært som en slagterbutik. Man læser om, hvordan ejeren af en sådan, i forbindelse med en katolsk fest, har pyntet butikken med guirlander af laurbærblade, med stearinlys omvundet med guldpapir og med skinker og pølser der, stående på højkant, danner en gruppe der bærer en ravgul parmesanost. Alle disse lækkerier, sammen med Madonnabilledet, der bliver oplyst af en rød lampe, virker på drengen som en fantastisk trylleverden, og den må han synge om. Hans mor og hendes omgangskreds nyder hans sange, kalder ham en lille poet og tilskynder ham til fortsat digteri.

På et tidspunkt forandres hans liv totalt. Moderen bliver dræbt af et par løbske heste, der er forspændt en vogn som tilhører en rig familie. Disse mennesker føler et ansvar for den nu forældreløse dreng, og efter et kortere ophold hos en ludfattig men elskelig hyrdefamilie ender det med, at de optager ham i deres familie.

Han kommer nu i en skole, hvor lærerne er Jesuitermunke og bliver her undervist i religion, filosofi, klassisk litteratur og billedkunst. Alt dette nye optager ham meget, men hans trang til at fantasere og improvisere er der ikke nogen accept af her, og hans nye rige familie bryder sig heller ikke om det digteri. Han formanens til at arbejde alvorligt med sine studier, lære sine klassikere, og ikke være så hovmodig at tro, at han har evner som de store guddommelige digtere. Det er venen på skolen, og hans interesse i Antonios' digtning, der tilskynder ham til at fortsætte og nu også nedskrive digtene.

Langt senere, da den unge student Antonio er på en rejse til Neapel, og uden for sine velgøreres kontrol, møder vi ham som improvisator ved en teaterforestilling. Det var på den tid skik, at der i forbindelse med skuespil- eller operaforestillinger blev afsluttet med underholdning af en improvisator. Han fik fra publikum sendt sedler op på scenen med emner, som han så skulle samle til en hel historie i sine sunge improvisationer.

Antonio, der havde lært sig selv at spille guitar til, henrykkede i den grad sit publikum, at det var et stående taleemne i byen i lang tid. Han blev meget feteret og dyrket af det bedre borgerskab, men det hele endte. og han blev overtalt til at vende tilbage til studierne i Rom.

Her vil vi forlade H.C. Andersens maskerede selvbiografi og hans påmindelse til læserne om, ikke at undertrykke den rigdom det er, at et barn evner at give sine stærke sanseoplevelser udtryk. Hans fortælling kan godt opfattes på den måde, at det kun drejer sig om et barn med specielle og geniale evner.

Så er vi egentlig ikke nået derhen, hvor vi gerne ville. Men her får vi hjælp af en anden fynsk verdensberømt komponist, Carl Nielsen. I hans erindringsbog "Min fynske barndom" skriver han:

Det har ofte undret mig, hvor lidt opmærksom man er på, at i det øjeblik et barn modtager et stærkt indtryk, der er stærkt nok til at præge sig varigt i erindringen, er barnet i virkeligheden digter, med netop sine særlige betingelser for at modtage indtrykket, gengive det eller blot bevare det. De digteriske kræfter er vel i grunden kraften, evnen til at iagttage og opfatte på særpræget måde. Vi har altså alle engang været digtere, kunstnere, hver med sin egenart. Den unænsomme måde, hvorpå livet og de voksne kalder barnet fra dets skønne digte- og kunstnerverden ind i den hårde, nøgterne virkelighed, må vist bære skylden for, at de fleste af os sætter disse evner overstyr, så fantasiens guddommelige gave, der er barnet medfødt, bliver til fantasteri eller går helt tabt.

De store digtere, tænkere, naturforskere og kunstnere viser os kun undtagelser, som bekræfter reglen.

Man vil måske indvende, at digtere evnen består i evnen til at fremstille. Men fremstillingen er jo kun udformningen, som må være et spørgsmål om opøvelse, kulturpåvirkning og undervisning.

Et andet sted i bogen fortæller Carl Nielsen om nogle betydningsfulde oplevelser han havde sammen med den lidt ældre bror, Sophus. Han elskede naturen, og da han var vogterdreng, havde han rig lejlighed til at komme tæt ind på det dyreliv, der omgav ham.

Han kunne fløjte og efterligne alle de forskellige fugles sang. Han var også dygtig til at lave pilefløjter og spille på dem, og en gang imellem, skriver Carl Nielsen:

...gik han over til fri fantasi og lavede selv melodier med mange løb og triller, og jeg ved ikke, at jeg nogensinde senere har hørt musik, der har givet mig så meget sødme, frihed og afveksling.

Det var to store kunstneres alvorlige ord til os, ord er mere eller mindre direkte sætter spørgsmålstejn ved de traditionelle opdragelses- og undervisningsmål.

Vi går jo blandt improvisatorer, sangere, digtere, musikere, komponister, lydimitatorer, dansere, mimere, klovne, tegnere og malere, og vores problem er, om vi forstår at værdsætte det.

Det var der netop en gruppe kunstnere, psykologer og pædagoger, der satte spørgsmålstejn ved. De blev bl.a. lærere på et børnehaveseminarium og startede også en lilleskole i København. Blandt denne gruppe var Bernhard Christensen og Astrid Gøssel centrale personer.

Her begynder så Danmarks lange tradition med rødder helt tilbage til 1930'erne, for at arbejde musikalsk med børn, udfra deres egen musikalske udvikling og deres musikalske skabende evner.

At iagttage børn og deres forskellige musikalske udtryk og bruge disse udtryk som afsæt for et musikalsk arbejde med børnene er en måde at arbejde på, som vi ikke kender andre steder i Nordeuropa.

Siden har denne form for musikalsk arbejde med børn bredt sig som ringe i vandet og bliver i dag brugt som fundament mange steder i undervisningen og samværet med børn i alle aldre.

Astrid Gøssel skrev i 1944 om en oplevelse i en børnehave:

En gruppe børn er beskæftiget med at lave fastelavnssris. Det stillesiddende arbejde med risene veksler med almindelig, glad og bevægelsesaktivitet, gestikuleren og små sangudbrud. Et barn er så begejstret for sit ris, at det rejser sig op og synger "Se mit ris - se mit ris". Sangen opfattes lynhurtigt af resten af børnene, og det udvikler sig til en stor, rytmisk, fælles udråbssang, som børnene hopper og danser til.

Et typisk eksempel på, at børnene bruger et musikalsk udtryk i hverdagen, og at dette enkle udtryk lynhurtigt breder sig til hele børnegruppen.

Som voksen gælder det om at have øjne og ører åbne for disse udtryk, som vi kan støde på alle steder i dagligdagen - dette uanset om man bor i Danmark, i Afrika eller USA.

Når man synger med børn, er det mest almindeligt at bruge sange, som voksne har produceret, med emner som voksne mener, børn interesserer sig for. Melodierne er også lavet af voksne, så tekst, melodi og harmonier hænger godt sammen og kan synges og spilles uden videre af voksne.

Vi videregiver en voksen tradition, som bygger på bestemte normer for, hvad

en sang indeholder er tekstmæssigt, tonalt, metrisk og harmonisk

Dette kan også være godt nok; men sammenligner vi vores holdning til børnenes egne sange med vores holdning til deres tegninger, - så er det, som om børns tegninger i højere grad bliver opfattet, som det de er: Et følelsesmæssigt udtryk, der taler for sig selv, som samtidig er udtryk for børnenes udvikling, og som ingen voksen kunne drømme om at rette i eller forkaste for at lære børnene at tegne "rigtigt".

I forhold til børns tegninger udviser vi en større respekt for deres eget udtryk og for deres valg af udtryksformen end indenfor sang og musik. Med de voksenproducerede børnesange lærer vi i højere grad børnene at reproducere end at bruge musikken som et sprog eller en udtryksform, hvor det netop kan lade sig gøre at udtrykke noget, som ikke kan siges på andre måder.

Når vi arbejder med børnenes skaberevner, er deres eget udtryk det bedste, og børn har ofte et meget stærkt musikalsk udtryk, som er lige til at bygge videre på.

Den udråbssang vi tidligere har nævnt er et eksempel på en af mange genrer børn udtrykker sig i, hvor de leger med rytmen og musikken i sproget. Udråbene er sjovere, jo flere der er med, og meget af oplevelsen er netop det fællesskab, der opstår, når man råber og hujer sammen i en larmende - medrivende fælles rytme.

Hvordan kan man som voksen skabe grobund trivsel og udvikling af disse aktiviteter, og hvilke færdigheder skal man have?

Som voksen skulle du unde dig selv at hoppe med på børnenes rytme! Syng med! Klap med! Giv dig selv lov til at opleve de øjeblikke, hvor hele huset eller legepladsen swinger som aldrig før. Det varer 10 sekunder eller et kvarter, og sangen eller udråbet består måske af nogle få lyde eller ord, men alle er med, vi swinger, vi ophæver tiden og er.

I sådanne øjeblikke oplever man et fællesskab, som kun kan nås gennem kropslig rytme, stemme og fælles rytmeform. Musikken bliver et sprog, som alle kan tale med på og føle sig som en del af.

Hvis du vil arbejde med børn og musik, må det være et fornemt mål at bruge og forlænge sådanne øjeblikke.

Aktivt musikalsk samvær er i dag desværre en sjælden ting. Musikmaskiner udstikker nu rammerne for samværet. Et af de få steder, man kan opleve den fælles gejst og styrke ved musikudfoldelsen, er ved landskampe, når fædrelandssangen synges af 50.000 mennesker på en gang, eller når alle tilråbene skyller ned over spillerne (mange af disse tilråb har for øvrigt deres rod i børnenes udråb).

Hvis man ønsker at bruge musikken som et sprog og en samværsform, er det vigtigt at få oplevelsen, glæden og begejstringen med fremfor teknikken.

Det tekniske kan altid udvikles ud fra barnets og de voksnes formåen. Hvis musikglæden er der, kan lysten til at udvikle sine færdigheder komme senere. Først når man er motiveret, kan man lære teknikker.

Det er lysten der driver værket.

Jytte Rahbek Schmidt:

Har arbejdet aktivt med børn og musik siden 30'erne. Har studeret og undervist i børns musikalske udtryk i mange sammenhænge. Var i 1952 med til at oprette og var musiklærer på den anden lilleskole i Danmark - Århus Friskole. En skole hvor arbejdet med det musiske barn, er et bærende princip. Har været musiklærer på Socialpædagogisk Børnehaveseminarium fra 1953 - 1987. Har udgivet en række artikler om emnet "Børn og Musik."

Michael Madsen:

Har arbejdet aktivt med børn og musik siden 1980. Har sammen med Erik Lyhne udgivet en række sangbøger med børns egne sange - Børnesangbogen (1982), Den Rytmiske Børnesangbog (1987) og Den Glade Børnesangbog (1992). Sammen har de også skrevet bogen SPIL OP. En bog der omhandler børns musikalske udvikling.

Erik Lyhne:

Har arbejdet aktivt med børn og musik siden 1980. Har sammen med Michael Madsen undervist i børns musikalske udtryk i mange sammenhænge.

Seminarielærer ved Århus Dag- og Aftenseminarium og medlem af Kulturens Børn siden 1985.

Udgivet i "House of imagination" på engelsk som "Music and Children". Hæftet er udgivet af Kulturens Børn, Kulturministeriet 1998